

Școala română din Roma și unele probleme ale slujitorilor ei reieșite din corespondență (Vasile Pârvan, Grigore Florescu, Paul Nicorescu, Nicolae Buta, Scarlat Lambrino)

de Ioan Ungureanu

I. Câteva considerații generale

La 31 octombrie 1920, Parlamentul țării a adoptat după modelul altor țări cu tradiție în domeniu, Legea cu privire la înființarea școlilor românești de studii superioare la Paris și Roma¹, iar în anul următor s-a și trecut la organizarea concretă a acestor instituții sub conducerea unor ilustre personalități ale vremii și anume: Nicolae Iorga și Vasile Pârvan.

Școala Română din Roma, care în urbea celor șapte coline va fi supranumită ACCADEMIA DI ROMANIA, datorită prestigiului de care s-a bucurat -, va deveni, în conformitate cu statutul propriu, dar și perseverenței mentorului și conducătorului ei - VASILE PÂRVAN - un puternic centru de perfecționare a unei pleiade de tinere cadre cu mari perspective în activitatea științifică și profesională din unele domenii ca: istoriografie, arheologie, epigrafie, istoria artei, etnografie, filologie și chiar filosofie. Să amintim doar câteva nume care au beneficiat de serviciile acestei instituții: Radu Vulpe, Constantin Daicoviciu, Emil Panaitescu, Gheorghe Ștefan, Grigore Florescu, Dorin Popescu, Constantin Balmuș, Scarlat Lambrino, Paul Nicorescu, Alexandru Busoiceanu și mulți alții.

După repetatele demersuri făcute de Pârvan către municipalitatea Romei pentru obținerea unui local provizoriu, necesar funcționării școlii până ce se va construi unul nou, beneficiind în acest scop și de sprijinul unor distinse personalități ca istoricul de artă și muzeologul Corrado Rici, istoricul Ettore Pais, ca și al lui Lucio Mariani, directorul Muzeului Capitolin, cursurile se vor deschide la 1 decembrie 1922, în localul închiriat pe Via Emilia del Cavaliere 11, cu sprijinul financiar al guvernului român.

Dincolo de dificultățile obținerii localului ca și ale concesionării unui teren, în

1. Istoria României în date, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 321.

perspectiva construirii unui edificiu corespunzător, pentru funcționarea școlii a fost necesară și depășirea unor greutăți ca aceea a numirii unui secretar permanent căruia îi revenea importanta misiune de a administra instituția cu obligația de a locui în incinta acesteia. Cum propunerea făcută de inițiator ca pe acest post să fie numit profesorul Vasile Bogrea de la Universitatea din Cluj -, propunere ce nu a fost acceptată de Ministerul Instrucțiunii Publice pe motiv că acest specialist în limbi clasice nu poate fi disponibilizat, rezolvarea s-a găsit prin acceptarea acestui serviciu de către profesorul Giuseppe Lugli, docent la Universitatea din Roma.

Școala și-a început activitatea cu numai trei secții: istorie, arheologie și filologie și doar cu patru membri. În anul de studiu 1925-1926 se va mai adăuga o secție, cea de arte, iar numărul membrilor va ajunge la zece².

Administrarea școlii se asigura sub imperativul respectării unei discipline organizatorice și financiare riguroase, cu evidențe clare, Vasile Pârvan, în calitatea sa de director, prezentând anual rapoarte de activitate și acte justificative în fața Academiei Române, pentru subvențiile primite de la Ministerul Instrucțiunii Publice și de la cel al Artei.

Dificultățile de început, între care mai ales lipsa unui local adecvat ca și a unei biblioteci de specialitate erau puternic resimțite, nu s-au constituit, totuși, într-un impediment insurmontabil, rezultatele științifice fiind remarcabile, fapt observat și de marcante personalități ale instituțiilor universitare și academice din Roma, ca și ale celorlalte școli străine de aici.

Beneficiind de statutul de **membri**, cursanții se delimitau apriori de orice altă categorie de învățământ, afirmându-se, implicit și explicit, caracterul postuniversitar, de formare de cadre de cercetători și specialiști de înaltă clasă în domeniile aferente. De aceea, apelativul de **slujitori** pe care l-am adoptat în titlul acestui studiu, nu face altceva decât să sublinieze și mai mult caracterul aparte al acestei înalte instituții de învățământ din capitala latinătății.

Pregătirea în cadrul "ȘCOALEI ROMÂNE DIN ROMA" era teoretică și practică, aceasta din urmă asigurându-se prin strânsele relații ce și le crease Vasile Pârvan cu arheologii italieni, pe mari șantiere de săpături în vestigile romane sau etrusce, cunoscute sau rămase la lumina zilei, între care amintim pe cele de la Roma, Ostia și Pompei sau de pe costele Libiei și Tripolitaniei, ca Leptis Magna și Sabratha³.

Participarea directă pe șantierele arheologice înlesnea cursanților cunoașterea legăturilor și confluențelor culturale, elaborarea unor studii de sinteză sau a unor lucrări temeinic fundamentate. În același scop, Vasile Pârvan va înființa pe lângă școală, anualele "Ephemeris Dacoromana" și "Diplomatarium Italicum", reviste care, pentru conținutul lor științific ca și pentru aspectul tehnoredacțional, se vor bucura de elogioase aprecieri în lumea științifică; prima, avea ca obiect prezentarea rezultatelor cercetărilor arheologice, a doua - care la sfârșitul anului 1923 avea

2. Alexandru Zub, VASILE PÂRVAN, Ed. Junimea, Iași, 1974, cap. "Bastonul de pelerin", p. 292, 294-295.

3. Ibidem, p. 296-297.

deja pregătit primul număr pentru tipar -, urmărirea valorificarea unor materiale din arhivele italiene ce prezentau interes pentru istoria spațiului românesc⁴.

Conducerea efectivă a Școlii Române din Roma era asigurată de directorul ei într-un mod sui-generis. Secundat fiind de permanența secretarului Giuseppe Lugli, iată cum își descrie Vasile Pârvan, cuprinderea multiplelor sarcini ce-i reveneau pe anotimpuri: "Viața mea -scria savantul, prietenului său belgian H. Delehaye, în anul 1924 - a devenit acum cea a unui perfect vagabond; în fiecare an trebuie să petrec: cele trei luni de iarnă la Roma, cele trei luni de vară în Dobrogea, iar cele șase luni de primăvară și de toamnă la București; firește, trebuie să-mi intensific mult activitatea la Universitate spre a-i despăgubi pe auditorii mei de absențele în Occident"⁵.

Cu toată această drămuire a timpului atât de scurt, de prețios și, totodată, nemilos cu sănătatea-i șubredă, pentru demiurgul Pârvan, așa după cum va reieși și din cele ce urmează, fie că era în țară sau în străinătate, în aula Academiei Române sau în amfiteatrele universităților, în sala Parlamentului sau la prestigioase manifestări științifice internaționale, el era în permanență bine informat și perfect cunoscător al tuturor problemelor școlii și se preocupa de soluționarea lor, ținând în acest scop o intensă corespondență cu profesorii și cu membrii acesteia.

Magistrul - cum îi spuneau discipolii săi - se preocupa de condițiile lor de viață, le orienta activitatea științifică și de cercetare, le adresa îndemnuri de a persevera atunci când, din diverse motive, cineva ar fi vrut să dea înapoi. Desigur, rezolvarea problemelor curente îi revenea mai ales secretarului permanent al școlii - Lugli - care era mandatat de director cu puteri discreționare, chiar și în aplicarea măsurilor disciplinare, după cum rezultă dintr-o scrisoare asupra căreia vom reveni: "... aprobarea mea pentru orice măsură de disciplină ar lua-o, o are anticipat"⁶.

Înainte de a trece la abordarea unor aspecte concrete ale temei de față, subliniem că în vasta și complexa problematică pârvaniană există o bogată bibliografie constând din discursuri, jurnale, memorii, dar și opere laborioase scrise de mari personalități ale științei și culturii românești, între care îi amintim pe unii contemporani sau discipoli ai savantului, ca: Nicolae Iorga, Ion Bianu, Radu Vulpe, G.G. Mateescu, Em. Panaitescu, P.P. Panaitescu, Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, Ion Andrieșescu, Emil Condurachi, Costin St. Stoicescu, Vladimir Dumitrescu, George Călinescu și mulți alții. La aceștia trebuie adăugată, și nu în ultimul rând, o pleiadă de istorici și cercetători care, mai ales din deceniul al șaselea s-au aplecat cu multă profunzime asupra "fenomenului Pârvan", realizând opere remarcabile, între care situăm pe Alexandru Zub, Valeriu Leahu, Marian Bucur, Virgil Emil Catargiu, Vasile Vetișanu, Ioan Humă ș.a.

İată de ce, prin analiza de față, asupra a opt scrisori inedite dintre anii 1924 și

4. *İb.*, p. 300.

5. VASILE PÂRVAN, Corespondență și acte, ediție îngrijită de Alexandru Zub. București, 1973, p. 227.

6. Scrisoarea lui Vasile Pârvan către Grigore Florescu, din 27 martie 1925.

1943, al căror destinatar a fost Grigore Florescu⁷, nu ne-am propus a realiza mai mult decât o completare și nuanțare la ceea ce s-a publicat până acum, privind grijile, preocupările și frământările de zi cu zi ale membrilor Școlii Române de la Roma, cât și modul în care Omul, Directorul și Magistrul Pârvan se implica în rezolvarea acestora; pe de altă parte, o reflecție, dacă mai era nevoie, asupra calității și competenței "materialului uman" atât de bine "prelucrat" prin inegalabila dăruire a savantului, spiritul de camaraderie și de respect insuflat în cei doi ani de viață comună în cetatea eternă, dăinuind împreună cu aureola mentorului și după ce acesta îi va fi părăsit nedrept de prematur, trecând în veșnicie.

II. Cu privire la activitatea științifică a membrilor școlii

Condițiile multiple de pregătire a membrilor erau înlesnite de vastele biblioteci de pe lângă școli similare, dar cu vechi state de funcțiune în capitala Italiei, ca cea franceză, înființată în Villa Medici în timpul lui Napoleon Bonaparte, Institutul Arheologic German, fondat în 1829 sau cea a Vaticanului.

Despre aceste condiții ne vorbește una din scrisorile de referință și anume cea din 21 octombrie 1924, expediată din Roma de Paul Nicorescu, pe adresa lui Grigore Florescu - primul apropiindu-se de încheierea stagiului, secundul de începerea lui. În post-scriptumul scrisorii, expeditorul îl sfătuie pe destinatar cu cuvintele: "... să nu ei cărți de loc, e blamat inutil; găsești aici de toate". Și mai adaugă: "În genere să iei bagaj cât mai puțin, căci e o belea pe capul omului".

Desigur, autorul scrisorii nu avea în vedere și biblioteca școlii române ce se afla abia la începutul formării ei, aceasta urmând a fi puternic dotată abia după câțiva ani, în 1927, cu sprijinul Institutului de Cultură Italiană din București și al Fundației Leonardo, mai ales cu carte de specialitate asupra romanismului orientat. Asupra acestei zestre agonisită cu trudă, Vasile Pârvan va hotărî, doar cu o lună înainte de stingerea sa din viață, să rămână în dotarea Școlii Române din Roma⁸.

Din aceeași scrisoare rezultă că membrii școlii încheiau cursul de doi ani cu două lucrări obligatorii, câte una pentru fiecare an de studiu. "Eu voi mai rămânea aici și Noiembrie - scria Paul Nicorescu - până pe la 10-15, voi termina definitiv cu cele două lucrări ale mele pe cari trebuie să le predau în calitate de membru al Școliei. Una, cea asupra Tyrasului am terminat-o și am și transpus-o în italienește; mai retușez ici colo câte puțin. Cealaltă, asupra mormântului Scipionilor, mai întârzie din cauză că arhitectul Gismondi n-a terminat încă planul și desenele necesare și

7. Vezi MIC DICȚIONAR ENCICLOPEDIC, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 1286: "Florescu Grigore (1892 - 1960), n. Poiana Mare, jud. Dolj, istoric român. Specialist în arheologia și epigrafia epocii romane în Dacia ("Arcul de triumf al lui Constantin cel Mare", "Capidava", monografie arheologică)".

8. Alexandru Zub, VASILE PÂRVAN, op. cit., p. 299-300, 305.

eu n'am ce-i face ca să-l fac să isprăvească mai repede".

Se cuvine a sublinia că lucrările științifice elaborate de cursanți erau coordonate în cea mai mare parte de directorul școlii și numai în puține cazuri de către profesorul Lugli.

Așa cum îl îndrumase pe G.G. Mateescu în elaborarea lucrării sale monografice "Onomasticom Thracicum", tot așa îl povățuia pe Grigore Florescu să ducă la bun sfârșit subiectele ce și le alesese: "Arcul lui Constantin cel Mare" și "Vestigiile de la Aricia".

La 25 mai 1925, Vasile Pârvan îi scria lui Grigore Florescu, sfătuindu-l: "sunt de părere să nu părăsești lucrarea despre arcul lui Constantin".

Din corespondența savantului iese puternic în evidență faptul că activitatea practică, de cercetare pe șantierele arheologice, nu era altceva decât o prelungire a celei de studiu teoretic, elaborarea respectivelor lucrări științifice de către fiecare membru, fiind altfel de neconceput. Astfel, în amintita scrisoare către Grigore Florescu, Pârvan îi făcea cunoscut că va intra în posesia unor fonduri pentru săpături: "Autorizez pe Lugli să-ți dea ceva subsidii pentru Aricia; trebuie însă să-mi dai o cifră ca să știu cât să întind plapoma".

După ceva mai bine de un an, la 22 iulie 1926, savantul avea să-i scrie lapidar aceluiași destinatar, al cărui stagiu la Roma se apropia de sfârșit: "Gh. Ștefan și Dorin Popescu pleacă mâine poimâine la Histria, deși nici poveste de soldați până acum. Dacă le vor veni soldați te voi înștiința. D-ta rămâi liniștit la treaba d-tale. Mateescu a început și el săpăturile tot cu civili. Nicorescu încă nu. Vom cerca și noi la fel la Histria, deși n'am prea mare speranță".

Cu privire la activitatea de fost membru al "Școalei Române din Roma", ni se pare elocventă consemnarea pe care Grigore Florescu, doctor în filosofie și litere, conferențiar de epigrafie și antichități greco-romane la Facultatea de Litere din București, o făcea în anul 1937 în "Memoriul" său de titluri și lucrări: "1924-1926, Membru al Școalei Române din Roma (în acest timp am urmat cursurile și seminariile de arheologie ale profesorului E.G. Rizo și pe acelea de antichități ale prof. G. Cardinali de la Universitatea din Roma; am luat parte la conferințele arheologice ținute de W. Amelung de la Inst. arheologic german și de alți arheologi prin muzeele din Roma; am făcut practica arheologică la săpăturile de la Ostia sub conducerea prof. G. Calza și am asistat și la săpăturile de la Pompei)". Am citat acest fragment pentru a ne forma o imagine cât mai completă asupra a ceea ce însemnau doi ani de pregătire intensă la Școala Română din Roma.

În mai puțin de șapte ani cât școala a fost sub conducerea sa, Vasile Pârvan a desfășurat o prodigioasă activitate de ridicare a nivelului științific de pregătire al membrilor și slujitorilor ei: de la editarea și publicarea în cele două anuare amintite a descoperirilor în domeniu, la intensa participare la întruniri științifice internaționale, de la prezența activă pe șantierele arheologice de renume mondial, la ciclurile de conferințe susținute de însuși magistrul în universitățile capitalelor europene, de la intensa colaborare cu institutele specializate din Italia, Franța, Germania, Anglia,

Belgia etc., la rezolvarea problemelor curente de zi cu zi pentru bunul mers al școlii, toate acestea ridicând prestigiul Școlii Române din Roma la nivelul celorlalte instituții similare străine din capitala Italiei, care aveau o experiență de peste un secol⁹.

Interesante sunt și preocupările în domeniul cercetării - în special arheologice - de după terminarea cursurilor Școlii din Roma. Grigore Florescu a preluat și a efectuat timp de mai mulți ani săpăturile la Capidava, în Dobrogea, pe malul drept al Dunării. În spirit de într-ajutorare, istoricul și epigrafistul Scarlat Lambrino, avea să-i scrie la 4 august 1933: "Dragă Domnule Florescu, abia acum pot trimite oamenii cu vagonetul făgăduit, fiindcă au fost ocupați cu munca câmpului. Nădăjduiesc că nu e prea târziu". Iar la 3 august 1939, Lambrino îi scria de pe șantierul de la Histria, lui Grigore Florescu, la Capidava, că îi alătură și o scrisoare către Bancă pentru liberarea sumei de 50 mii lei, ce reprezenta a doua jumătate a subvenției acordate de Rezidență pentru continuarea săpăturilor.

În anul 1943, Scarlat Lambrino era la Roma unde coordona activitatea Școlii. De aici îi scria lui Grigore Florescu, la 5 mai 1943: "În sfârșit am plăcerea să-l văd venind la București pe Domnul profesor Lugli. Ași fi fost mai bucuros să mă aflu și eu pe acolo ca să-l întâmpin în Seminarul nostru de Istorie Antică. Dar știu că încape pe mâini bune acolo dacă ești D.ta. În special așa fi foarte fericit dacă ai putea organiza o vizită la Histria pentru Dl. Lugli ca să-i arăți ce s'a făcut pe acolo". În continuare, își motivează amânarea venirii la București "din pricina tipării noului volum din Ephemeris și din Diplomatarium".

III. Unele aspecte de ordin material

Chiar și din această restrânsă corespondență de care am beneficiat pentru redactarea materialului de față, se poate desprinde concluzia că privațiunile și greutatea materiale contituiau o dominantă permanentă.

Iată cum îl avertiza Paul Nicorescu pe Grigore Florescu, prin scrisoarea expediată din Roma la 21 octombrie 1924: "Prin urmare ne vom vedea aici. Te-aș sfătui să vii aici pe la 10-15 Noiembrie, ca să poți să încasezi din urmă măcar pe o lună și jumătate, spre a avea un fond de rezervă. Aici e frumos și face să stai doi ani, dar o să duceți greu de tot cu veniturile. Eu am avut importante scursuri de acasă și tot n'am stat de loc pe roze. Acum sunt în perspectiva să atac și rezerva de fer, "ultima ratio", niște bijuterii pe cari le cumpărasem nevestei. Prin urmare să faci tot posibilul să-ți asiguri din țară cât se poate mai multe rezerve, alt-fel nu vei putea să-ți cumperi nici măcar o pereche de ghete, necum să-ți faci vre'un rând de haine.

Când vei pleca ai face bine să aduci: o sticlă de țuică (ar face furori aici), un kgr. mușchi afumat și un kgr. salam de Sibiu. La sosire se plătesc contant; fiecare

9. Ibidem p. 296, 299, 300, 302, 305.

s-ar reperi să ia măcar câte o sută de grame".

În continuare îl roagă să afle "de la magistrul nostru" dacă plecarea sa în Grecia este probabilă, să-i aducă zece exemplare din cartea ce o are spre vânzare la "Centrala Cărții" și pentru aceasta să intervină la Metaxa sau la Nae Ionescu, directorul acelei instituții. Afirmă că este o "curată măgărie" că Centrala Cărții nu respectă contractul și nu-i expediază la termenele stabilite banii ce i se cuvin pe exemplarele de carte vândută.

Posibilitățile financiare limitate ale școlii și unele dificultăți materiale ce decurgeau din acestea, rezultă și din scrisoarea lui Vasile Pârvan către Grigore Florescu, din 25 mai 1925: "Odată cu sosirea Doamnei D.tale - îi scrie magistrul - te vei muta în oraș. Veți putea însă amândoi mânca la școală. Pentru lunile Iunie, Iulie și August va plăti Școala chiria camerei, pentru rest, exclus, deoarece nici un membru însurat nu va mai locui în Școală. Daicovici va veni fără soție, iar Balmoș va locui în oraș și-și va plăti odaia din banii lui".

Relevantă în această direcție este și scrisoarea expediată din Paris, de Nicolae Buta, la 6 februarie 1927, aceluiși destinatar, deci la un an după absolvirea cursurilor de la Roma. "Dragă Nene Grigore - scrie Buta - un vagabond prin Europa te roagă să nu iei în nume de rău, dacă te incomodează și după plecarea lui din țară". În fapt, N. Buta era în mare dificultate financiară și îl întreba dacă a putut distribui exemplarele lăsate la Muzeu din "Iancu al meu" (Avram Iancu - n.n.) și îi cere, în caz favorabil, să predea echivalentul lor, consăteanului său de la Ministerul de Finanțe, Ilie Nicoară, pentru a face schimbul valutar și a intra în posesia sumei. "... văd că se repetă povestea din Italia. Nici pe Ianuarie, nici pe Februarie - nimic. Jale!!!", conchide el.

Unele greutăți materiale se evidențiază și în ceea ce privește instalarea pe șantierul arheologic a specialiștilor și practicanților din rândul studenților, după cum reiese din scrisoarea expediată de S. Lambrino la 3 august 1939.

IV. Cu privire la raporturile personale dintre membrii Școlii

Acestea se prezintă uneori amiabile și colegiale, alte ori divergente și conflictuale. Frapează în mod deosebit apelativul de apropiere și prietenie al "magistrului" care se adresează cu formula "Iubite Domnule Florescu" și încheie cu "Al D.tale, V. Pârvan", dar și termenii clari și autoritari, uneori laconici, prin care s-a remarcat în toată existența sa.

Între membrii sau foștii colegi de la Școala din Roma, termenii de politețe și de salut reflectați în aceste scrisori sunt: "Dragă Grigore" și "Cu frățești salutări", la Paul Nicorescu; "Dragă Nene Grigore" - N. Buta; "Dragă Domnule Florescu" și "Cu multă prietenie", în încheiere - Scarlat Lambrino.

În mod firesc, nu se poate face o disociere între spiritul de muncă și de camaraderie, de colegialitate, pe care Pârvan s-a străduit, cu întreaga sa ființă, să-l cultive tuturor membrilor școlii pe cicluri de studiu; ca urmare, ceea ce a rămas și

s-a statornicit trainic între foștii colegi de-a lungul vieții, care adesea i-a despărțit sub aspect geografic, a fost o strânsă prietenie, susținută de înflăcărate idealuri și aspirații științifice puse în slujba țării.

Era aceasta o rezultată a muncii pedagogului Pârvan care, pe lângă perseverența de a forma cadre de primă mână, urmărea să armonizeze temperamente diferite și să cultive relații prietenești, stingând focarele de conflict iscate din cauze minore, care puteau însă impieta asupra atmosferei sănatoase de muncă: "Știi - scria el în acei ani lui Ion Bianu - noi suntem aici un fel de mănăstire: directorul și membrii iau masa împreună"¹⁰.

Timpu liber și-l petreceau împreună, fie la teatru, fie la operă, la obiective turistice din Roma și împrejurimi ca și la întâlnirile cu membrii școlilor străine similare. Dar, ca în orice colectivitate umană, și între membrii Școlii Române din Roma, unde este de bănuț că și ambițiile soțiilor se lăsaus exprimate, atmosfera devenea uneori încărcată și constituia o preocupare suplimentară pentru magistru.

Mi-aș permite, pentru a nu mai veni cu nici o altă interpretare, să dau curs scrisorii lui Vasile Pârvan către Grigore Florescu, datată 27 martie 1925, la puțin timp după ce magistrul se întorsese de la Roma, unde s-a străduț să pună ordine în școală și în relațiile dintre membrii acesteia. Scrisoarea constituie un răspuns ferm la necazurile lui Grigore Florescu. Iată conținutul ei:

Iubite Domnule Florescu,

În timpul șederei mele la Roma am chemat pe fiecare în parte și l-am dăscălit. Din nenorocire fiecare își aduce la școală capul de acasă. Întru cât mai e vreun pic de înțelepciune măcar la unii din membrii Școlii, scandalurile ca acel trecut vor putea fi evitate, dat fiind că D.P. (Dorin Popescu - n.n.) și Panaitescu pe vremuri, mult mai bătrân ca D.ta și atacat adesea chiar față de mine de Mateescu, a reușit să rămână doi ani în cele mai corecte condiții și fără să recurgă la metoda Buta.

Nici eu, nici Lugli nu avem a face pe guvernantele. Demnitatea fiecăruia se apără printr-o atitudine în potrivire cu vârsta, meritele și cumințenia proprie. Nu e chip ca 7-8 români să locuiască la un loc fără să-și spargă capetele, din motive de demnitate; foarte bine, voiu închide școala cu raport motivat către cei în drept.

Ți-am arătat cât am fost la Roma toată încrederea și stima mea. Am trecut cu vederea lui Buta și lui Popescu tot ce păcătuiseră împotriva bunului mers al Școlii. Probabil că această atitudine a fost înțeleasă de ambele tabere ca o slăbiciune și vreți să continuați mai departe operațiile războinice. Puțintică răbdare numai. Ori până în toamnă găsiți fiecare suficientă filosofie ca să vă suportați reciproc, așa cum eu suport de ani de zile atâția împrejurul meu cari nu au meritat nici un fel de bunăvoință și care, sistematic, m'au împușinat, m'au calomniat, mi-au făcut mizerii și totuși din dispreț i-am tolerat mai departe, ori, de nu, vă întoarceți frumos cu toții încoace, și cei doi Vulpe (soții Radu și Ecaterina Vulpe - n.n.) și D.ta (de Busuioceanu)¹¹ nu mai e vorba, căci va pleca singur și, pe viitor voiu căuta să nu

10. VASILE PÂRVAN, Corespondență și acte, luc. cit., p. 255.

11. Se referă la cunoscutul istoric de artă, specialist în arta italiană și spaniolă, eseist și poet care, mai târziu, a stabilit în Spania.

mai primesc în Școală decât oameni trecuți de cincizeci de ani¹².

Nu te mira că îți scriu astfel de aspru, în loc să-ți dau dreptate. Dar știi bine câte neazuri am pe cap, pentru ca să pot tolera ca oameni în tot locul ca D.ta să-mi vină cu astfel de copilării. Te-a insultat Vulpe? Ori Busuioceanu? Cere-le socoteala care se cere între oameni majori. E vorba numai de atitudini? La acestea se răspunde cu atitudini asemănătoare și procesul e închis.

În ce privește pe secretar (prof. Lugli - n.n.), el e prea cuminte și situația lui prea sigură și respectabilă pentru că lipsa de creștere a cuiva să-l poată atinge. Iar când totuși lucrul ar fi insuportabil știe el singur să-și facă dreptate, n'are nevoie de ajutorul meu. Iar aprobarea mea pentru orice măsură de disciplină ar lua-o o are anticipat.

Află că simultan le scriu câte-o scrisoare lui Busuioceanu și lui Vulpe.

Al D. tale,

V. Pârvan

(vezi facsimil nr. 2)

O zi obișnuită de ianuarie, a anului 1933, pentru cetatea eternă; de freamăt însă pentru elita științifică română, italiană și chiar europeană: în prezența a numeroase personalități și a noului director, G.G. Mateescu, se va tăia panglica impunătorului edificiu construit la marginea parcului Villa Borghese, în Valle Giulia, pe a cărui frontispiciu se distinge de departe inscripția: ACCADEMIA DI ROMANIA. Două efigii - simbol ale românității încadrează în medalioane, de o parte și de alta a fațadei, chipurile legendarilor viteji - Traian și Decebal¹³.

Cât luptase și cât își dorise MAGISTRUL să vadă acest vis împlinit!... Municipality Romei concesionase României încă din 23 iulie 1921 acest teren¹⁴, dar construirea localului școlii întârzia exasperant de mult din motive de ordin financiar. "Ar fi o mare mulțumire pentru noi toți, scria Pârvan în 1926, să vedem, în sfârșit, începându-se clădirea localului, fără de care suntem în cea mai oribilă primejdie de foc în fiecare clipă"¹⁵ (sbl. ns.).

În toamna aceluiași an 1926, Banca Națională a României decide să preia cheltuielile de construire a noului local, după planurile arhitectului P. Antonescu, care aveau să înceapă să fie puse în operă abia în ziua de 27 ianuarie 1928, în prezența ministrului de externe a statului român, Nicolae Titulescu¹⁶. Construcția avea să dureze exact cinci ani, inaugurarea având ca mare absent pe mentorul instituției, cel care avea să rămână în istorie ca un împătimit al muncii, cercetării și

12. La acea dată membrii și foștii membri ai școlii consemnați în scrisoare, aveau următoarele vârste: Radu Vulpe - 26 ani, Grigore Florescu - 33 ani, Dorin Popescu - 22 ani, Constantin Daicoviciu - 27 ani, Constantin Balmuș - 27 ani, Alexandru Busuioceanu - 31 ani.

13. Alexandru Zub, VASILE PÂRVAN, op. cit., p. 304.

14. Ibidem, p. 283.

15. VASILE PÂRVAN, Corespondență și acte, luc. cit., p. 255.

16. Alexandru Zub, VASILE PÂRVAN, op. cit., p. 304.

creației științifice, părinte al arheologiei moderne românești -VASILE PÂRVAN.

Moartea savantului, atât de preamatură, în seara zilei de 26 iunie 1927, în urma acelei operații de peritonită, va zgudui întreaga lume științifică românească și europeană. Dar, pleiada de discipoli pe care a creat-o cu atâta râvnă, îi va urma exemplul, afirmându-se ca o generație de mari cercetători și personalități ai istoriografiei românești.

După Vasile Pârvan, conducerea Școlii Române din Roma va fi preluată de G.G. Mateescu, iar la începutul anilor '40 de Scarlat Lambrino. După o lungă perioadă de eclipsă creată de noul regim politic impus României din anul 1945, Accademia di Roma și va adăuga după anul 1989 noi valențe și conotații, cunoscând o benefică strălucire sub conducerea acad. Zoe Dumitrescu - Bușulenga, această instituție contribuind la ceea ce ctitorul ei hărăzise întregii științe românești: "... luminarea națiunii prin opera cunoașterii de noi înșine, înlăuntru; glorificarea României prin lucrări de interes mondial dincolo de hotarele patriei"¹⁷.

FACSIMILELE ȘI TRANSCRIPTIILE SCRISORILOR

Roma, 21 oct. 1924

Dragă Grigore

S'a apropiat timpul ca să apăreți în curând la orizont. Sper că scrisoarea mea te va găsi încă.

Ce te-ai cufundat așa în adânc? După ce mi-ai scris astă primăvară, ți-am răspuns printr'o scrisoare lungă și n'am mai primit nimic dela tine.

Eu voi mai rămânea aici și Noiembrie; până pe la 10-15, voi termina definitiv cu cele două lucrări ale mele pe cari trebuie să le predau în calitate de membru al Școlii. Una, cea asupra Tyrasului am terminat-o și am și transpus-o în italienește; mai retușez ici colo câte puțin. Cealaltă, asupra mormântului Scipionilor, mai întârzie din cauză că arhitectul Gismondi n'a terminat încă planul și desaturile necesare și eu n'am ce-i face ca să-î fac să iprăvească mai repede. După aceia, vre'o 10-15 zile înainte de plecare, mă voi plimba, căci tot mai sunt unele lucruri cari nu le-am văzut sau pe cari aș dori să le mai văd încă-odată. Pribabil că mă voi întoarce în țară, căci știu că plecarea în Grecia a devenit cam ipotetică.

Dacă voi-avea fonduri, poate să plec prin Martie pentru trei luni pe cont propriu.

Prin urmare ne vom vedea aici. Te-aș sfătui să vii aici pe la 10-15 Noiembrie, ca să poți să încasezi din urmă măcar pe o lună și jumătate, spre a avea un fond de rezervă. Aici e frumos și face să stai doi ani, dar o să duceți greu de tot cu veniturile. Eu am avut importante scursuri de acasă și tot n'am stat de loc pe roze. Acum sunt în perspectiva să atac și rezerva de fer, "ultima ratio", niște bijuterii pe

17. *Ibidem*, p. 305.

cari le cumpărasem nevestei. Prin urmare să faci tot posibilul să-ți asiguri din țară cât se poate mai multe rezerve, alt-fel nu vei putea să-ți cumperi nici măcar o pereche de ghete, necum să-ți faci vre'un rând de haine.

Când vei pleca ai face bine să aduci: o sticlă de țuică (ar face furori aici), un kgr. brânză de Brăila (bună), un kgr. batog afumat, un kgr. mușchi afumat și un kgr. salam de Sibiu. La sosire se plătesc contant; fiecare s-ar rezezi să ia măcar câte o sută de grame.

Dacă auzi de la magistrul nostru că plecarea mea în Grecia ar fi probabilă, atunci te-aș ruga să fii așa de bun să-mi aduci zece exemplarea din cartea mea (însă bine împachetate, ca să nu se păteze, sau să nu se roadă). Le poți cere dela Metaxa, care va fi atât de bun să le ia de la Centrala Cărții sau le poți cere personal lui Nae Ionescu, care este acolo director.

Amicul Metaxa de ce nu-mi scrie? I-am scris de două ori la București și văd că s'a pus în grevă și nu vrea să mai scrie nimic. L'am rugat să se ducă la "Centrala Cărții" și să intervină cu toată energia ca să mi se trimită bații ce mi se cuvin de pe urma exemplarelor vândute din cartea mea. Nici parale nu primesc, nici nimeni nu dă vre'un semn de viață. Am dreptul să spun că aceasta e curată măgărie.

"Centrala Cărții" s'a obligat ca la 1 oct. să-mi facă primul decont: i-am scris la timp, le-am atras atenția că la expirarea termenului să-mi trimită socoteala și azi e 21 oct. și nu dau nici un semn de viață. Îmi pare că ăia sunt încurcați în socotelile lor și fac politica struțului față de creditori. Dacă o să continue așa și o să mă conving că e rea credință la mijloc o să le frec ridichea urât.

Alt-fel ce mai este nou pe la voi? Multe salutări cucoanei atât din partea mea cât și a nevestei. Deasemenea te rog să-i saluți din parte-mi pe Nicu Gheorghiu și pe Vintilă Mihăilescu. Dacă nu pleci imediat, scriemi te rog ce mai e nou pe acolo și ce mai aveți de gând.

*Cu frățești salutări,
Paul Nicorescu*

P.S. Să nu ei cărți de loc, e balast inutil; găsești aici de toate. În genere să iei bagaj cât mai puțin, căci e belea pe capul omului.

Adresa: Via Emilia del Cavaliere 11, Roma (36)

Deși eu la 1 Noiembrie mă mut în oraș, totuși corespondența o primesc tot la școală.

(vezi facsimil nr. 1)

25.V.1925

Iubite Domnule Florescu,

Autorizez pe Lugli să-ți dea ceva subsidii pentru Aricia; trebuie însă să-mi dai o cifră ca să știu cât să întind plapoma.

Odată cu sosirea Doamnei D.tale te vei muta în oraș. Veți putea însă amândoi mânca în școală. Pentru lunile Iunie, Iulie și August va plăti Școala chiria camerei, pentru rest, exclus, deoarece nici-un membru însurat nu va mai locui în Școală. Daicovici va veni fără soție, iar Balmoș va locui în oraș și-și va plăti odaia din banii lui.

Sunt de părere să nu părăsești lucrarea despre arcul lui Constantin.

*Al D.tale,
V. Pârvan*

(vezi facsimil nr. 3)

22 Iulie 1926

Iubite Domnule Florescu

Gh. Ștefan și Dorin Popescu pleacă mâine poimăine la Histria, deși nici poveste de soldați până acum. Dacă le vor veni soldați te voi înștiința. D.ta rămăi liniștit la traba D.tale. Mateescu a început și el săpăturile tot cu civili. Nicorescu încă nu.

Vom cerca și noi la fel la Histria, deși n'am prea mare speranță.
Succes și inscripții thrace!

*al D.tale
V. Pârvan*

(vezi facsimil nr. 4)

Paris, 6.II.927

Dragă Nene Grigore,

Un vagabond prin Europa te roagă să nu iei în nume de rău, dacă te incomodează și după (sub. autorului) plecarea lui din țară. Ce să-i faci? Așa e, dacă ai mulți prieteni.

Iată o nouă rugămintă: fii atât de bun și-mi comunică ce au putut face cu *Iancu* (sub. a.) al meu; ai putut distribui exemplarele lăsate la Muzeu? Dacă da, te rog să predai echivalentul lor consăteanului meu dela Finanțe (Ilie Nicoară, serviciul Cont.) și să-l rogi să facă tot posibilul ca schimbul să-l trimită numai decât (sub. a.), fiindcă abia ajuns aici, văd că se repetă povestea din Italia. Nici pe Ianuarie, nici pe Februarie - **nimic** (dublă sub. a autorului). Jale!!!

Răspunsul matale mă va informa asupra situației și voi lua măsurile convenite, adică: dacă n'ai putut da din ele (din cărți) voi scrie la Cluj să mi se trimită de-acolo banii pentru schimb.

Mulțumindu-ți înainte pentru amabilitate și rugându-te să comunicii d-lui Metaxa că adresa mea este (cea de jos) și deci, dacă vrea să-mi trimită corecturile, să mi le trimită pe această adresă, te rog încăodată să predai tuturor salutările mele frățești.

*N. Buta
147 ter Rue d'Alésia
Paris.XIV*

(vezi facsimil nr. 5)

Vineri, 4 August 1933

Dragă Domnule Florescu,

Abia acum pot trimite oamenii cu vagonetul făgăduit, fiindcă au fost ocupați cu munca câmpului. Nădăjduiesc că nu e prea târziu.

Cu acest prilej țin să te felicit că în sfârșit a apărut numirea D.tale în postul de conferențiar pe care o așteptam de atâta vreme. Este o însărcinare pe care o meritai de mult cu prisosință și mă bucur din toată inima că s'a realizat lucrul, deși veni cu o atât de mare întârziere. Îți (doresc - n.n.) o activitate îndelungată și rodnică în noua D.tale situație și te rog să crezi în sentimentele mele prietenești,

*S. Lambrino
Domniei-sale Domnului Profesor
Gr. Florescu
Capidava*

(vezi facsimil nr. 6)

Histria, 3 august 1939

Dragă Domnule Florescu,

Îți trimit odată cu aceasta o scrisoare către Bancă pentru liberarea sumei de 50.000 lei care reprezintă a doua jumătate a subvenției acordată de Rezidență. Din această sumă te rog să reții 5.000 de lei pentru Domnii Păcuraru și Polonic care vor desemna planurile și eventualele obiecte ale săpăturilor.

Nu am putut veni la Capidava până acum, fiindcă am avut multe încurcături cu organizarea lucrului la Abrittus. Deși s'a lucrat bine până acum, instalarea celor patru persoane (D.nii Dorin, Mitrea și doi studenți) șchiapătă încă, iar cred că acum se desăvârșește. Săptămâna viitoare cred că o să pot veni și pe la D.ta.

*Cu multă prietenie,
S. Lambrino*

(vezi facsimil nr. 7)

ȘCOALA ROMÂNĂ DIN ROMA
ACCADEMIA DI ROMANIA
Valle Giulia

Roma, 5 Mai 1943

Iubite Domnule Florescu,

În sfârșit am plăcerea să-l văd venind de la București pe Domnul Profesor Lugli. Ași fi fost mai bucuros să mă aflu și eu pe acolo ca să-l întâmpin în Seminarul nostru de Istorie Antică. Dar știi că încape pe mâini bune acolo dacă ești D.ta. În special ași fi foarte fericit dacă ai putea organiza o vizită la Histria pentru Dl. Lugli ca să-i arătați ce s'a făcut pe acolo.

Eram pe punctul să vin și eu în luna Mai la București (preocupări cu casa), dar a trebuit să o amân pentru lunie din pricina tipării noului volum din Ephemeris și din Diplomatarium.

*Până atunci te rog să primești salutările mele cele mai prietenești,
S. Lambrino*

(vezi facsimil nr. 8)

NOTĂ

Scrisorile în original care au stat la baza materialului și grupajului de față, ne-au fost puse la îndemână de către D.nul Prof. dr. Radu Florescu, Directorul Muzeului Național de istorie a României (fiul reputatului Prof. Grigore Florescu), căruia îi adresăm și pe această cale, sincere mulțumiri.

